

ANNA SUROWIEC

MARTA KOŁODZIEJ-HAJDO

Akademia Górniczo-Hutnicza

**RZECZOWE AKTYWA TRWAŁE
ORAZ WARTOŚCI NIEMATERIALNE
WEDŁUG REGULACJI MSSF I US GAAP**

Wprowadzenie

Harmonizacja systemu i zasad rachunkowości ma na celu umożliwienie porównywalności dokonań poszczególnych przedsiębiorstw w skali globalnej.

Harmonizacja stwarza ponadto możliwości pewnej elastyczności mieszczącej się w określonych ramach, zapewniając optymalny wybór rozwiązania w ramach polityki rachunkowości poszczególnych jednostek¹.

Standaryzacja oznacza natomiast proces zwiększania porównywalności sprawozdań finansowych przez wprowadzenie spójnego zestawu wzorców, opartego na wspólnych założeniach i koncepcjach, przy czym określane są granice stopnia odmienności rozwiązań stosowanych w praktyce.

Standaryzacja zasad rachunkowości jest jednym z priorytetów prac dwóch instytucji: *International Accounting Standards Board* (IASB) oraz *US Financial Accounting Standards Board* (FASB).

Z uwagi na fakt, że wiele państw zobowiązało się dostosować standardy krajowe do międzynarodowych, po roku 2005 problem osiągnięcia zbieżności

¹ A. Jaruga, *Systemy regulacji rachunkowości w perspektywie międzynarodowej*, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 3.

(konwergencji) przepisów dotyczy głównie uregulowań międzynarodowych i amerykańskich.

IASB oraz FASB zobowiązały się do prowadzenia wspólnych prac w zakresie głównych projektów w celu osiągnięcia w długoterminowej perspektywie zbieżności między MSSF i US GAAP². Nadal jednak istnieje wiele różnic między Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej – MSSF (*International Financial Reporting Standards* – IFRS) publikowanymi przez IASB a amerykańskimi standardami rachunkowości (US GAAP) publikowanymi przez FASB.

Istnienie rozbieżności w systemach rachunkowości, a tym samym w sprawozdaniach finansowych, jest spowodowane przez wiele różnorodnych czynników, takich jak: charakter jednostki, specyfika operacji gospodarczych, interpretacja bardziej ogólnych zasad, specyfika branży czy stosowanie polityki rachunkowości w zakresie przewidzianym przez MSSF i US GAAP.

Zawarte przez IASB oraz FASB porozumienie w zakresie osiągnięcia zbieżności standardów MSSF i US GAAP dotyczy priorytetowych projektów, do których zaliczono:

- połączenia jednostek,
- instrumenty finansowe,
- prezentację sprawozdań finansowych,
- zobowiązania i kapitały,
- rozpoznanie przychodów,
- konsolidację,
- pomiar wartości firmy,
- świadczenia pracownicze.

Wśród priorytetowych projektów przewidzianych do realizacji w najbliższym okresie nie ma natomiast wielu zagadnień dotyczących niefinansowych aktywów trwałych. Stąd celem artykułu jest przedstawienie podstawowych różnic i podobieństw regulacji międzynarodowych i amerykańskich w zakresie rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych.

² M. Bonham i in., *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach, t. 1, Założenia ogólne, zastosowanie po raz pierwszy*, tłumaczenie zespół Katedry Rachunkowości Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego pod kier. I. Sobańskiej i in., weryfikacja Ernst & Young Audit Sp. z o.o., Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2006, s. 55.

1. Porównanie regulacji MSSF i US GAAP w zakresie rzeczowych aktywów trwałych

Rzeczowe aktywa trwałe zgodnie z MSR 16 definiowane są jako środki trwałe posiadane przez jednostkę, z których według oczekiwań jednostka osiągnie korzyści ekonomiczne i które są przez nią utrzymywane w celu wykorzystania w procesie produkcyjnym lub w dostawach towarów i świadczeniu usług lub w celu oddania ich do użytkowania innym podmiotom na podstawie umów najmu lub w procesach administracyjnych. Wyjątki stanowią: aktywa nabyte w celu zwiększenia bezpieczeństwa lub ograniczenia szkodliwego wpływu na środowisko naturalne.

W regulacjach amerykańskich nie ma odrębnego standardu dotyczącego rzeczowych aktywów trwałych, aczkolwiek US GAAP (SFAS 144, ARB 43) definiują pojęcia „nieruchomości, zakłady i wyposażenie techniczne” (*property, plant and equipment*) w podobny sposób jak MSR 16.

Mimo braku precyzyjnej definicji w regulacjach amerykańskich rzeczowe aktywa trwałe zgodnie z US GAAP charakteryzują się czterema cechami:

- są pozyskiwane dla działalności operacyjnej w celu generowania przepływów pieniężnych,
- są przeznaczone na własny użytek, a nie do sprzedaży, a ponadto cechują się stosunkowo długim okresem użytkowania,
- podmiot osiąga korzyści z tych składników sam lub kontroluje dostęp innych do tych korzyści,
- miała miejsce transakcja powodująca nabycie kontroli³.

MSSF i US GAAP nie precyzują szczegółowo struktury rzeczowych aktywów trwałych ani nie określają, co stanowi ich najmniejszą jednostkę, pozostawiając to do uznania poszczególnym podmiotom gospodarczym.

Oba modele rachunkowości przyjmują podobne zasady początkowej wyceny rzeczowych aktywów trwałych. Koszty tworzące podstawę wyceny składnika aktywów uwzględnia się, jeśli przyszłe korzyści ekonomiczne są prawdopodobne i mogą być wiarygodnie oszacowane. Zarówno MSSF, jak i US GAAP wymagają uwzględnienia w wartości początkowej kosztów demontażu, rekułtywacji lub likwidacji obiektu (SFAS 143, MSR 37).

³ <http://www.fasb.org>.

Zgodnie z MSR 23 „Koszty finansowania zewnętrznego” oraz SFAS 34 koszty finansowania zewnętrznego obowiązkowo podlegają kapitalizacji, jeżeli można je bezpośrednio przyporządkować do nabycia lub wytworzenia aktywów kwalifikowanych. Nie ma tym samym możliwości ich ujęcia jako kosztu okresu w momencie ich poniesienia. Aktywa kwalifikowane są to obiekty, których wycena może w określonych wypadkach podlegać korekcie o koszty finansowania zewnętrznego. Należą do tej kategorii takie aktywa, których doprowadzenie do stanu umożliwiającego ich użytkowanie lub sprzedaż wymaga znacznego, niezbędnego okresu⁴.

Zgodnie z MSSF możliwe warianty prezentacji w bilansie rzeczowych aktywów trwałych to: wycena według kosztu historycznego lub wycena według wartości godziwej (przeszacowanej). Dokonanie przeszacowania wartości umożliwia podwyższanie kapitału własnego, co w konsekwencji ma wpływ na przyszły poziom rentowności. Takiej możliwości nie przewidują US GAAP.

Zarówno międzynarodowe jak i amerykańskie standardy zakładają systematyczne amortyzowanie rzeczowych aktywów trwałych. W przypadku US GAAP (SFAC 5) podstawą ustalenia odpisów amortyzacyjnych nie są stawki amortyzacyjne, lecz okres użyteczności, który nie podlega okresowej weryfikacji, jak to dopuszcza MSSF. Ewentualna zmiana okresu użyteczności rzeczowych aktywów trwałych jest traktowana zgodnie z US GAAP jako zmiana polityki rachunkowości.

Zgodnie z US GAAP (SFAS 154) problem zmian zasad amortyzacji ma większe znaczenie niż w MSR, są one traktowane jako zmiany zasad rachunkowości⁵.

W US GAAP brak jest definicji wartości rezydualnej czy minimalnej wartości rzeczowych aktywów trwałych.

Dalsze różnice w podejściu do rzeczowych aktywów trwałych między MSSF a US GAAP dotyczą takich zagadnień, jak utrata wartości, amortyzacja komponentów rzeczowych aktywów trwałych, koszty remontów kapitalnych, nieruchomości inwestycyjne. Zestawienie tych odmienności przedstawiono w tabeli 1.

Mimo istnienia zasadniczych różnic w niektórych regulacjach w zakresie rzeczowych aktywów trwałych, MSSF i US GAAP wykazują podobieństwa w takich kwestiach, jak:

- brak szczegółowo sprecyzowanej struktury omawianej kategorii,

⁴ W. Maj, *Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 23. Koszty finansowania zewnętrznego*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2006, nr 6.

⁵ J. Turyna, *Standardy sprawozdawczości finansowej*, Difin, 2006, s. 187.

- metoda początkowej wyceny,
- obowiązkowa kapitalizacja kosztów finansowania zewnętrznego aktywów kwalifikowanych,
- systematyczne amortyzowanie obiektów,
- brak wymogu stosowania konkretnej metody amortyzacji.

W dalszej części artykułu zaprezentowano podstawowe obszary różnic i podobieństwa w zakresie innej części niefinansowych aktywów trwałych, czyli wartości niematerialnych.

Tabela 1

Różnice między MSSF i US GAAP w zakresie rzeczowych aktywów trwałych

Obszary różnic	MSSF	US GAAP
Metoda określenia trwałej utraty wartości	Podejście jednoetapowe (MSR 36): gdy istnieją przesłanki zewnętrzne (zmiana technologii, zanik popytu na produkty, spadek wartości rynkowej) lub wewnętrzne (częstsze awarie) ewentualnej trwałej utraty wartości, dokonuje się oszacowania wartości odzyskiwalnej składnika aktywów (którą jest wyższa z dwóch kwot: wartość godziwa lub zdyskontowane przepływy pieniężne z danego aktywa); do wyższej z tych kwot obniża się wartość aktywa	Podejście dwuetapowe (SFAS 144): – wartość bieżąca składnika aktywów porównuje się z sumą niedyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych – jeśli wielkość przepływów pieniężnych jest większa od wartości bilansowej, dokonuje się oszacowania trwałej utraty wartości, którą jest różnica między wartością bieżącą obiektu a wartością godziwą
Aktualizacja wartości	Istnieje możliwość aktualizacji wartości aktywów do wartości godziwej	Nie jest dozwolona
Amortyzacja komponentów aktywów	Wymagana jest odrębna amortyzacja komponentów, jeśli różnią się one okresem ekonomicznej użyteczności	Odrębna amortyzacja komponentów nie jest wymagana
Koszty remontów	Koszty zastąpienia komponentu składnika aktywów podlegają kapitalizacji, jeśli przyszłe korzyści ekonomiczne są prawdopodobne i koszt jest możliwy do oszacowania	W praktyce stosowane są różne podejścia: – zaliczanie do kosztów okresu, – kapitalizowanie i amortyzowanie do czasu następnego remontu, – zgodnie z MSSF

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSSF i US GAAP; *IFRS and US GAAP similarities and differences*, PricewaterhouseCoopers, Sep 2010, <http://www.pwc.com/us/en/issues/ifrs-reporting>.

2. Porównanie regulacji MSSF i US GAAP w zakresie wartości niematerialnych

Definicja wartości niematerialnych, jako możliwych do zidentyfikowania aktywów niepieniężnych, kontrolowanych przez jednostkę, bez postaci fizycznej jest taka sama zarówno w MSR 38, MSSF 3, jak i US GAAP. W obu systemach rachunkowości wartości niematerialne muszą ponadto spełniać wymogi definicji aktywów dotyczące kontroli oraz możliwości uzyskania korzyści ekonomicznych.

W przepisach amerykańskich wartości niematerialne nie są regulowane jednym standardem, lecz jest kilka standardów (SFAS 141, SFAS 142), przy czym większość zagadnień reguluje deklaracja Rady ds. Zasad Rachunkowości (*Accounting Principles Board*) APB 17.

Zgodnie z MSR 38 do wartości niematerialnych zaliczamy między innymi, wiedzę naukową lub techniczną, projektowanie i wdrażanie nowych systemów lub procesów, licencje, własność intelektualną, znajomość rynku, znaki towarowe, a więc najczęściej są to: programy komputerowe, patenty, prawa autorskie, franchising, relacje z odbiorcami lub dostawcami, lojalność odbiorców, udział w rynku, prawa marketingowe. Jeśli którykolwiek tytuł nie spełnia kryteriów definicyjnych składnika wartości niematerialnych, nakłady na jego nabycie lub wytworzenie we własnym zakresie są ujmowane w ciężar rachunku zysków i strat w momencie ich poniesienia⁶. Z charakteru wartości niematerialnych wynika, że w większości przypadków ich wartość nie ulega zwiększeniom. W związku z tym ponoszone po początkowym ujęciu składnika wartości niematerialnych nakłady tylko w nielicznych przypadkach powodują powiększenie jego ceny nabycia lub kosztu wytworzenia, natomiast znacznie częściej są odnoszone na wynik finansowy.

Amerykański standard SFAS 2 dopuszcza zaliczanie nakładów ponoszonych na kategorii wytworzone we własnym zakresie (*know-how*, oprogramowanie, prace badawcze i rozwojowe) w ciężar rachunku zysków i strat w momencie poniesienia. W ten sposób wydatki te wpływają bezpośrednio na wynik finansowy. Jest też dopuszczalna kapitalizacja kosztów produkcji oprogramowania, takich jak: testowanie, projektowanie oraz część kosztów zakupu. US GAAP nie

⁶ Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2007 (MSSF), t. 1, International Standards Committee Foundation, SKwP, Warszawa 2007, s. 1167.

zawierają natomiast żadnych regulacji ani wytycznych, w jaki sposób kapitalizować późniejsze nakłady na wartości niematerialne.

Deklaracja APB 17 dopuszcza zaliczanie do wartości niematerialnych także kategorii wytworzonych we własnym zakresie, a nie tylko nabytych, np. patenty. Istnieją cztery kryteria, jakie powinien tu spełniać tytuł wartości niematerialnych: możliwość identyfikacji, sposób nabycia (pojedynczo, grupowo, w ramach połączeń), okres osiągania korzyści, w tym nieokreślony, możliwość wyodrębnienia od jednostki.

Wycena bilansowa wartości niematerialnych zgodnie z MSSF może być dokonana według wartości historycznej lub wartości godziwej.

W obu systemach rachunkowości wartości niematerialne nabyte w inny sposób niż przez połączenie jednostek są wyceniane według wartości godziwej. Wytworzone we własnym zakresie wartości niematerialne, z wyjątkiem kosztów prac rozwojowych, nie są uznawane za składniki aktywów zarówno przez MSR 38, jak i SFAS 142. Koszty poniesione w fazie prac badawczych uznawane są za koszty okresu w obu systemach rachunkowości.

Według MSSF jedynie koszty prac rozwojowych mogą podlegać aktywowaniu w bilansie, gdyż w ich wyniku powstaje składnik aktywów możliwy do identyfikacji i wyceny. Zgodnie z US GAAP koszty prac badawczych i rozwojowych powinny być ujmowane w rachunku zysków i strat okresu, w którym zostały poniesione. Nie ma więc możliwości aktywowania tych kosztów w bilansie jako elementu wartości niematerialnych.

Początkowa wycena wartości niematerialnych pozyskanych dzięki dotacjom i subsydiom według MSSF następuje w wartości godziwej, w US GAAP brak jest regulacji w tym zakresie.

Zarówno MSSF, jak i US GAAP zakładają amortyzację wartości niematerialnych, dla których jest możliwe określenie okresu użytkowania. Podlegającą amortyzacji wartość składnika wartości niematerialnych rozkłada się równomiernie na przestrzeni okresu jego użytkowania⁷. Zasady amortyzacji wartości niematerialnych określają MSR 38 i deklaracja APB 17.

Kategoria wartości niematerialnych o nieoznaczonym okresie przydatności gospodarczej w obu systemach rachunkowości nie podlega amortyzacji.

Zestawienie istotnych różnic w odniesieniu do wartościach niematerialnych według MSSF i US GAAP przedstawiono w tabeli 2.

⁷ *Międzynarodowe Standardy, op.cit.*, s. 1191.

Tabela 2

Rozbieżności między MSSF i US GAAP w zakresie wartości niematerialnych

Obszary różnic	MSSF	US GAAP
Koszty prac rozwojowych	Koszty prac rozwojowych mogą być kapitalizowane, gdy można określić przydatność techniczną lub ekonomiczną projektu zgodnie z takimi kryteriami, jak: – istnienie przydatności technicznej – zamiar ukończenia składnika aktywów – możliwość użytkowania lub sprzedaży składnika wartości niematerialnych	Koszty prac rozwojowych uwzględniane są w rachunku zysków i strat w okresie, w którym powstały. Koszty produkcji oprogramowania przeznaczonego do sprzedaży mogą być aktywowane w bilansie zgodnie ze SFAS 86. W przypadku oprogramowania wytwarzanego na własne potrzeby tylko koszty poniesione w fazie wytwarzania mogą być kapitalizowane
Aktualizacja wartości	Istnieje możliwość wyboru polityki rachunkowości w zakresie aktualizacji do wartości godziwej wartości niematerialnych innych niż wartość firmy	Nie jest dozwolona
Rozliczanie wartości firmy	Wartość firmy rozliczana jest w ramach jednostki generującej środki pieniężne	Wartość firmy rozliczana jest liniowo w koszty działalności operacyjnej, w okresie nie dłuższym niż 40 lat
Metoda określenia utraty wartości firmy	Podejście jednoetapowe – podlega corocznym (lub częściej) testom na trwałą utratę wartości	Podejście dwuetapowe wymaga przeprowadzenia testu wartości odzyskiwalnej na poziomie jednostki sprawozdawczej. Jeśli wartość bieżąca jednostki sprawozdawczej przewyższa jej wartość godziwą przeprowadza się test na utratę wartości
Trwała utrata wartości składników o nieoznaczonym okresie	Różnica wartości bieżącej i wartości odzyskiwalnej	Różnica wartości bieżącej i wartości godziwej

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSSF i US GAAP.

W zakresie wartości niematerialnych MSSF i US GAAP wykazują podobieństwa w takich kwestiach, jak:

- a) definicja analizowanej kategorii;
- b) warunki ujmowania w ewidencji księgowej oraz w sprawozdaniu finansowym:
 - wymóg zapewnienia, z dużym prawdopodobieństwem, osiągnięcia przyszłych korzyści ekonomicznych,
 - istnienie możliwości wiarygodnego oszacowania kosztu pozyskania wartości niematerialnych;

c) jednakowy podział wartości niematerialnych powstałych we własnym zakresie na dwie kategorie: prac badawczych i prac rozwojowych.

Zarówno US GAAP, jak i IFRS⁸ formułują podobne warunki określania utraty wartości dla wartości firmy oraz wartości niematerialnych bez określonego czasu użytkowania. Dla tych pozycji jednostka powinna przeprowadzać test na utratę wartości corocznie lub częściej, w przypadku gdy wystąpiły przesłanki utraty wartości.

Uwagi końcowe

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, choć w znacznym zakresie są zgodne z wieloma rozwiązaniami proponowanymi przez US GAAP, nie są aż tak szczegółowe. Stwarzają wiele możliwości interpretacji w niektórych aspektach, w tym także w zakresie rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych. Standardy amerykańskie cechują się o wiele większą precyzją.

Przedmiotem ujednoczenia w zakresie rzeczowych aktywów trwałych powinna być przede wszystkim definicja tych składników. Istotną kwestią jest brak szczegółowej struktury rzeczowych aktywów trwałych w obu systemach rachunkowości, co może prowadzić do znacznych rozbieżności w układzie sprawozdań finansowych. Duże znaczenie w ocenie rzeczowych aktywów trwałych ma także rozbieżność w zakresie aktualizacji wartości i utraty wartości tych obiektów, co może utrudniać porównywalność zarówno bilansu, jak i rachunku zysków i strat.

Również w obszarze wartości niematerialnych, mimo podobieństwa definicji tych składników, niezbędne są zmiany zapewniające jednolite podejście w takiej kwestii, jak ujmowanie kosztów prac rozwojowych, które obecnie wykazywane mogą być zgodnie z MSSF w bilansie jednostki, natomiast US GAAP traktuje je jako koszty okresu. Ujednoczenie powinno dotyczyć także problemu aktualizacji wartości i trwałej utraty wartości w odniesieniu do wartości niematerialnych i prawnych.

W trosce o porównywalność treści sprawozdań finansowych konieczne będzie zapewnienie spójności postanowień MSSF z przepisami US GAAP, co zostało zapoczątkowane w roku 2002 podjęciem współpracy przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i US Financial Accounting Standards Board.

⁸ *US GAAP vs. IFRS The basics*, Ernst & Young, March 2010, s. 18; www.ey.com.

Literatura

- Jaruga A. *Systemy regulacji rachunkowości w perspektywie międzynarodowej*, C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Bonham M. i in., *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach, t. 1, Założenia ogólne, zastosowanie po raz pierwszy*, tłumaczenie zespół Katedry Rachunkowości Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego pod kier. I. Sobańskiej i in., weryfikacja Ernst & Young Audit Sp. z o.o., Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2006.
- IFRS and US GAAP similarities and differences*, PricewaterhouseCoopers, September 2010, <http://www.pwc.com/us/en/issues/ifrs-reporting>.
- US GAAP vs. IFRS The basics*, Ernst & Young, March 2010, www.ey.com, <http://www.fasb.org>.
- Maj W., *Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 23. Koszty finansowania zewnętrznego*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2006, nr 6.
- Turyńska J., *Standardy sprawozdawczości finansowej*, Difin, Warszawa 2006.
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej 2007 (MSSF)*, t. 1, International Standards Committee Foundation, SKWP, Warszawa 2007.

dr inż. Anna Surowiec
dr inż. Marta Kołodziej-Hajdo
Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Zarządzania
Katedra Ekonomii, Finansów i Zarządzania Środowiskiem
ul. Gramatyka 10, 30-067 Kraków
asurow2@zarz.agh.edu.pl
mkolodz1@zarz.agh.edu.pl

LONG-LIVED ASSETS AND INTANGIBLE ASSETS IN IFRS AND US GAAP

Summary

The convergence of financial reporting and accounting standards is a valuable process that improves the ability to compare financial statements on a global basis. There are still many differences between IFRS and US GAAP accounting and reporting practices. The paper presents main differences and similarities of both accounting models concerning long-lived assets and intangible assets.

Translated by authors